

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

Evlenmemiş Olmanın Zorlukları: Ardahan'da Bekâr Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma

The Difficulties of Being Unmarried: A Qualitative Research on Single Women in Ardahan

Burak ŞAHİN¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, buraksahin@ardahan.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9051-6841

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
07.05.2025
Kabul/Accepted:
25.12.2025

DOI:

10.18069/firatsbed.1694998

Anahtar Kelimeler

kadın, bekar, meslek,
Ardahan

Keywords

woman, single, occupation,
Ardahan

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan ve küçük şehir yapısını sürdüren Ardahan'da, işi nedeniyle yaşayan, daha önce hiç evlenmemiş kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları incelemektedir. Araştırma, fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde, ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenen 15 bekâr kadın kamu personeliyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Elde edilen nitel veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcılar, bekâr olmanın bağımsızlık, karar alma özgürlüğü ve zaman yönetimi açısından çeşitli avantajlar sunduğunu belirtmiştir. Ancak bu avantajların, yalnızlık, sosyal dışlanma ve ekonomik yük gibi dezavantajlarla iç içe geçtiği vurgulanmıştır. Bekâr kadınlar, evli bireylerle kurdukları ilişkilerde mesafeli davranmak zorunda kaldıklarını ve sosyal ortamlarda sıklıkla dışlandıklarını ifade etmiştir. Küçük şehir yaşamı, mahremiyetin sınırlı olması ve sürekli dikkat çekme kaygısıyla birlikte, kadınlar üzerinde yoğun bir görünürlük baskısı yaratabilmektedir. İş yaşamı bağlamında ise katılımcıların medeni durumlarının görev dağılımlarını ve kurumsal hiyerarşideki yerlerini etkilediği görülmektedir. Bekâr kadınlar, çoğu zaman daha alt konumlarda yer aldıklarını ve fazladan iş yüküyle karşılaştıklarını belirtmiştir. Öte yandan bazı katılımcılar, ailevi sorumlulukların yokluğunu işe daha iyi odaklanmak açısından olumlu bir unsur olarak değerlendirmiştir.

ABSTRACT

This study examines the difficulties faced by never-married women in social life who live because of their jobs in Ardahan, a small city located in the northeast of Türkiye. The research is based on semi-structured interviews conducted with 15 unmarried female public employees, selected through criterion sampling within the framework of a phenomenological approach. The qualitative data obtained were analyzed using descriptive analysis methods. Participants stated that being single provides certain advantages such as independence, freedom in decision-making, and flexible time management. However these benefits are intertwined with disadvantages such as loneliness, social exclusion, and financial burdens. Single women reported that they often feel the need to maintain distance in relationships with married individuals and frequently experience social exclusion. Small-town life, combined with limited privacy and a constant concern about attracting attention, can create intense pressure of visibility on women. In the context of professional life, participants noted that their marital status influenced task distribution and their position within institutional hierarchies. Many reported being placed in lower positions and facing heavier workloads. Conversely, some participants viewed the absence of familial responsibilities as a positive factor enabling better focus on their work.

Atıf/Citation: Şahin, B.(2026). Evlenmemiş Olmanın Zorlukları: Ardahan'da Bekâr Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(Özel Sayı: Kadın Araştırmaları), 65-82.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Burak ŞAHİN, buraksahin@ardahan.edu.tr

1. Giriş

Toplumların normatif yapısı, bireylerin yaşam tarzlarını ve kimliklerini şekillendirmede belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda evlilik, yalnızca iki bireyin birlikteliğinden ibaret olmayan, aynı zamanda toplumun ahlaki, kültürel ve sosyoekonomik kodlarıyla iç içe geçmiş bir kurumdur. Evlilik kurumu, pek çok toplumda olduğu gibi Türkiye’de de bireyin ‘tamamlanmış’ ya da ‘olgunlaşmış’ bir statüye ulaştığının göstergesi olarak algılanabilmektedir. Bu durum, evlenmemiş bireylerin, özellikle de kadınların sosyal yaşamda damgalanma, dışlanma, ön yargıya maruz kalma gibi çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına yol açabilmektedir.

Literatüre göre, bekâr kadınlar, geleneksel aile yapısına uymadıkları gerekçesiyle toplumun temel değerlerine ters düşen bireyler olarak konumlandırılabilir. Bu değerlerin başında ise çocuk sahibi olmak, aile kurmak ve böylece geleceğe yönelik toplumsal sorumlulukları yerine getirmek gelmektedir. Bekâr bireylerin özellikle çocuk sahibi olmamaları, onları bireysel çıkarları doğrultusunda yaşayan, topluma katkı sunmayan ve çoğu zaman ‘eksik’ ya da ‘uyumsuz’ bireyler olarak değerlendiren bir dizi toplumsal yargının hedefi hâline getirebilmektedir. Bekâr kadınlara yönelik bu türden ön yargılar, onların psikolojik iyi oluşlarının eksik olduğu, evlenmedikleri için sosyal uyum sağlayamadıkları ya da gündelik yaşamlarındaki tüm tercihlerin evli olmamalarına bağlandığı gibi indirgemeci yaklaşımları da beraberinde getirebilmektedir.

Bekâr kadınların yaşadığı zorluklar, özellikle küçük ve geleneksel yapısını koruyan kentlerde daha belirgin hâle gelmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin en kuzeydoğusunda yer alan, nüfus büyüklüğü bakımından sondan üçüncü sırada bulunan Ardahan ili, araştırma açısından özgün bir zemin sunmaktadır. Ardahan, hem sosyo-kültürel yapısı hem de kentleşme dinamiklerinin sınırlılığı bakımından, toplumsal normların daha katı bir biçimde yeniden üretilebildiği bir yerleşim alanıdır. Bu yapıda, küçük bir yerleşim yerinde yaşayan bekâr kadınların incelenmesi ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bu araştırma, Ardahan’a kamu görevleri nedeniyle yerleşmiş ve en az bir yıldır bu kentte ikamet eden, daha önce hiç evlenmemiş kadın kamu personellerinin toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle evli/evli olmayan ayrımının, toplumsal cinsiyet rollerinin, Ardahan’a özgü sosyokültürel koşulların ve kamu personeli olmanın birlikte nasıl bir etkileşim yarattığı araştırmanın temel odak noktalarını oluşturmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında literatürdeki bekârlık ele alınmış, ardından araştırmanın yöntemi aktarılmış ve son bölümde araştırmanın bulguları beş kategori çerçevesinde incelenmiştir.

2. Evlenmemiş ve Bekâr Olmak

Bekâr olmak yasal olarak tanımlanan medeni bir durumdur. Bu medeni durum boşanmış, eşini kaybetmiş ve hiç evlenmemiş kişileri kapsamaktadır. Fakat yasal olarak bekar olan kişiler eğer partner, sevgili, birlikte yaşama ilişkisi içerisindeyse çevresi tarafından bekar olarak algılanmayabilmektedir. Bu bakımdan, bekârlığın homojen bir grup olarak görülmemesi gerektiği anlaşılmaktadır (Sönmez ve Kantar, 2022: 525). Evli olmayan bireyler; hiç evlenmemiş olanlar, daha önce evlenmiş kişiler, gelecekte evlenmeyi arzulayan bekârlar ile yasal olarak evlenme hakkı tanınmayan eşcinseller gibi farklı grupları içeren heterojen bir topluluktur (Byrne ve Carr, 2005: 85).

Osmanlı döneminde ‘mücerret’ (yalın, toplumdan tecrit edilmiş) terimiyle ifade edilen bekârlık, yalnızca bir medeni durumu değil, aynı zamanda inzivaya çekilmeyi ve ‘bir lokma bir hırka’ anlayışı çerçevesinde sade bir yaşam sürmeye dayanan bir yaşam tarzını da temsil etmiştir. Bekârlar, ilk olarak 15. yüzyıla ait arşiv kayıtlarında ‘mücerred resmi’ adı altında vergi mükellefiyetleri bağlamında gündeme gelmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde bekâr bireyler, kendi yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürebilen kişiler olarak görülmemiş; aksine, toplumsal algıda itaatsizlik ve normlara aykırılık ile özdeşleştirilmişlerdir (Gezer, 2014: 523-525). Türkçe sözlükte ‘bekâr’ yalnızca evlenmemiş kişi değil, ailesinden ayrı yaşayan ya da işsiz kimse olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanımlar, kavramın toplumsal algısını da yansıtmaktadır. Osmanlı şehirlerinde bekârlar mahalle düzenine alınmaz, toplum dışında bırakılır ve çoğunlukla potansiyel suçlular arasında görülürdü. Özellikle Tanzimat öncesinde, evlenmeyen gençler ahlaken zayıf ve suça meyilli sayılırken, bekârlara özenenler de olumsuz değerlendirilirdi (Yağcı, 2015).

Bekârlık, çoğu zaman yaşamın geçici bir evresi ya da tamamlanması gereken bir aşama olarak değerlendirilmektedir (Hertel ve diğerleri, 2007). Örneğin, Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği’ne göre,

bekârlık hanesi, kişinin evlenmeden önce nüfusa kayıtlı olduğu haneyi ifade etmektedir (Nüfus Hizmetleri Uygulama..., 2020).

Kültürel imajlar, kamu politikaları ve kişisel tutumlar, bugün dünyada heteroseksüel evliliğin statüsünü ve değerini korumaya devam etmektedir (Byrne ve Carr, 2005: 84). Ancak çekirdek aile, ilk evlilik yaşının yükselmesi, boşanma oranlarındaki artış, evlilik ve doğum oranlarındaki azalma nedeniyle başat konumunu kaybetmektedir. Neo-liberal toplumsal yapı ve post-fordist üretim ilişkilerinin şekillendirdiği güvencesiz ve esnek çalışma koşulları ile istihdamın sağlanmasında yaşanan sorunlar, belirsizlik duygusuna ve aile kurumuna adım atmada tedirginliğe yol açabilmektedir. Tüm bu gelişmeler neticesinde aile ve evlilik yapısı değişim göstermekte, yeni tür birliktelik biçimleri ortaya çıkmakta ve alternatif yaşam tarzlarına daha fazla aşinalık kazanılmaktadır (Tezcan, 2021: 82). Gecikmiş evlilik, birlikte yaşama ve gönüllü bekârlık gibi alternatif yaşam biçimleri daha fazla kabul görmeye başlamıştır (Goldstein ve Kenney, 2001). Küresel olarak, ortalama ilk evlenme yaşı son yıllarda önemli ölçüde artmış ve bu durum bekâr nüfusta artışa yol açmıştır (Gong, Tu ve Jiang, 2017: 197). Bekâr kalan insan sayısındaki artış yalnızca Batı’ya özgü bir olgu değildir. Evliliğin dini veya kültürel bir zorunluluk olarak kabul edildiği Asya ülkelerinde de bekârlık artmaktadır (Himawan, Bambling ve Edirippulige, 2018).

3. Bekârlara Yönelik Önyargılar ve Damgalamalar

Toplumsal damgalama, bireylerin veya grupların toplumun genel norm ve değerlerinden sapma gösterdikleri düşünülen özellikleri nedeniyle olumsuz şekilde etiketlenmesi, dışlanması ve ayrımcılığa maruz kalması sürecini ifade eder. Erving Goffman’ın (2014) damgalama kuramı, toplumsal damgalamanın mikro düzeydeki etkileşimsel boyutunu anlamak için temel bir referans noktası sunmaktadır. Fiziksel bedenle ilişkili damgalar, bireysel karakter kusurlarıyla ilişkilendirilen damgalar ve toplumsal aidiyet kaynaklı damgalardır. Bekârların damgalanması, toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil değerler, kültürel normlar ve toplumsal yapının çok katmanlı dinamikleriyle şekillenen karmaşık bir olgudur.

Birçok insan evlenmek istemekte ve bunun kendilerine mutluluk ile kişisel tatmin sağlayacağına inanmaktadır (Coontz, 2005). Buna karşın, bekârlık, toplumsal normlara ve evlilik kurumuna bir başkaldırı olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda bekârlar, toplumsal düzene ve statükoya karşı bir duruş sergiliyor gibi yorumlanabilmektedir. Bu tür bakış açıları, bekârların bir tehdit olarak algılanmasına ve damgalanmalarına yol açabilmektedir (Sönmez ve Kantar, 2022: 526). Bu bakımdan, pek çok kişi ve kurumun insanları evlenmeye zorlamaya yönelik baskısının ne kadarının sosyal şartlanma, ne kadarının dinî ferman ya da kültürel bir zorunluluk olduğu problemi ortaya çıkmaktadır (Jorjani, 2002). Bekâr sözcüğü, her ne kadar medeni durumu tanımlayan teknik bir terim olarak kullanılsa da kültürel bağlamda bekârlığa sıklıkla olumsuz anlamlar yüklenmekte ve bu durum bireylerin toplumsal olarak damgalanmasına yol açabilmektedir (Tezcan, 2021).

Evlilik, genellikle toplumsal düzende insan ilişkilerinin ideal ve en çok arzu edilen biçimi olarak konumlandırıldığından, evli olmayan bireyler çoğu zaman kendi tercihlerini hayata geçiren özerk failer olarak değil; tersine, bekârlığın edilgen ‘kurbanları’ olarak algılanabilmektedir (Byrne ve Carr, 2005: 89). Bu bağlamda DePaulo (2007: 7), bekârlara yönelik damgalamayı, ayrımcılık ve olumsuz yargıları tanımlamak amacıyla *singlism* (bekârlara yönelik ayrımcılık) kavramını ileri sürmüştür. Ona göre, toplumda bekâr bireylerle ilgili yaygın önyargılar bulunmaktadır. Bekârların aşırı seçici oldukları, bağlanma problemi yaşadıkları, bencil oldukları ya da toplumsal normlara uymadıkları gibi olumsuz yargılara maruz kaldıkları ifade edilmektedir.

Heteronormativite, toplumda heteroseksüelliğin tek ‘doğal’, ‘normal’ ve ‘meşru’ cinsel yönelim olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Ancak heteronormativite sadece cinsellik alanını değil; aile yapısını, toplumsal rollerin dağılımını, evlilik kurumunu ve gündelik yaşam pratiklerini de şekillendirmektedir. Evlilik ideolojisine göre, heteronormatif ilişki olağandır ve toplumun düzenleyici bir işlevine sahiptir. Evlilik ve aile, tarihsel olarak kadınların yaşam seyrini yönlendirmiştir. Bu kategorinin dışında kalan bireyler ötekileştirilmekte ve zararlı stereotiplere, ayrımcılığa, ekonomik dezavantaja, kişilerarası reddedilmeye ve damgalanmaya maruz kalabilmektedirler (Budgeon, 2015). Gilchrist (2022) çalışmasında, bekâr kadınların heteronormatif temsiller üzerinden marjinalleştirildiğini göstermektedir. Connell (1998), toplumsal cinsiyet rejimini erkekler ile kadınlar arasında ve kadınlık tanımıyla erkeklik tanımı arasında tarihsel olarak kurulmuş bir iktidar ilişkileri örüntüsü şeklinde tanımlamaktadır. Simone de Beauvoir (2019), *İkinci Cinsiyet* adlı eserinde kadınların ‘doğuştan değil, toplumsal normlarla şekillenerek kadın olduğunu’ savunmaktadır. Bu yaklaşım, bekârlığın bir

seçim ya da kimlik deneyimi olmaktan öte; toplumsal cinsiyet rejiminin yeniden üretildiği bir sahne olduğunu da göstermektedir. Beauvoir'a göre, kadınlar erkeklerle kurulan epistemik hiyerarşide 'öteki' rolüne yerleştirilmiş; bu da özgürleşmenin önünde temel bir engel oluşturmuştur. Evlilik ideolojisinin dışında kalan bekâr kadınların ötekileşmeyi daha yoğun yaşaması olasıdır.

Singlism kavramı yalnızca bireysel tutumlarla değil, aynı zamanda evlilik ve aile ideolojisinin baskın söylemiyle de ilişkilendirilmektedir. Bu ideoloji, hem toplum hem de bilim camiası açısından 'basit ve tatmin edici bir dünya görüşü' sunarak evliliği norm olarak yerleştirmektedir (DePaulo ve Morris, 2005). Byrne (2008: 18) de bu ideolojinin, evli bireylerin evli olmayanlara kıyasla daha mutlu olduğu yönündeki yaygın inancı bilimsel ve popüler söylem aracılığıyla yeniden ürettiğini vurgulamaktadır. DePaulo ve Morris (2005: 38), evli olmama durumunun temelde bir yoksunluğu çağrıştırdığını ve bekârlığın genellikle 'sahip olmamak' üzerinden tanımlandığını ileri sürmektedir. Bekârlık durumunun uzun süreli tercih edilmesi, evlilik arayışında olunmaması ya da bir birliktelik kurma isteğinin bulunmaması, bazı ebeveynler tarafından ruhsal ya da sosyal bir sağlık sorunu olarak algılanabilmektedir. Bu temsil biçimi, bekâr kadınları toplumsal normlara uymayan, kabul edilemez ve 'dengesiz' kişi olarak sunabilmektedir. Böylece bekârlık, hem kadınlığı hem de heteronormativiteyi istikrarsızlaştıran normatif olmayan bir pratik olarak üretilmektedir.

Bu bağlamda bekârlık, toplumun bazı kesimlerinde kabul görmeyen, başarısızlıkla ilişkilendirilen ve sağlıksız olarak nitelendirilen bir yaşam biçimi hâline gelebilmektedir (Tezcan, 2021: 95). Bekârların ihmal edilmesi, özellikle politikacılar tarafından uygulandığında dikkat çekici hâle gelebilmektedir. Kampanya söylemleri; aile değerlerine, çalışan ailelere ve sağlıklı evliliklere övgülerle, hiçbir çocuğu geride bırakmama vaatleriyle doludur (Pollitt, 2004). Bu konuda devletler, söylemlerini çoğunlukla aileyi temel alarak kurmakta; bekârlığı ise ya olumsuz bir durum olarak tanımlamakta ya da dikkate almamaktadır. Söz gelimi, Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına göre, doğurganlık hızındaki düşüş yalnızca ekonomik nedenlerle değil; bireyselleşme, cinsiyetsizleşme ve aile kurumunun zayıflamasıyla da ilişkilidir. Bu durum, evliliğin ve çocuk sahibi olmanın toplumsal öncelikler arasında geriye düştüğünü ve nüfus politikalarında çok yönlü yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir ("Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanımız", 2024).

Byrne ve Carr'a (2005: 87) göre, evli kadınlarla kıyaslandığında hiç evlenmemiş kadınların daha az saygı gördüklerini hissetmeleri ve kamusal alanlarda ayrımcılığa uğradıklarını bildirmeleri daha olasıdır. Bu ayrımcı tutumlar, restoranlarda kötü hizmet alma, aşağılayıcı lakaplarla anılma veya rahatsız edilme gibi deneyimleri içermektedir. Evli olmayan bireyler hem bireysel ilişkilerde hem de kurumsal yapılarda daha az saygı görme riskiyle karşılaşabilmekte; aile, iş ve arkadaş çevrelerinde kalıp yargılarla mücadele etmektedir (Sönmez ve Kantar, 2022: 525–526). Ayrımcılık profesyonel hayata da yansımakta; bireyler meslektaşlarının olumsuz tutumlarına ya da yöneticilerin orantısız iş yükü ve mobbing uygulamalarına maruz kalabilmektedir (Tezcan, 2021). Kadınlar çoğu zaman bekârlığın kendilerini toplumdan dışladığını belirtmekte; Gong, Tu ve Jiang'ın (2017: 16) araştırmasında kadın katılımcıların tamamı bu nedenle ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmiştir. Berry'ye (2014) göre Hindistan'da dul kadınlar uğursuz ya da zavallı olarak görülmekte, ritüellerden dışlanmakta ve özellikle genç dullar tehlikeli addedilmektedir. Boşanmış veya terk edilmiş kadınlar da norm dışı ilişkiler açısından gözetlenmektedir. Türk kültüründe de 'kız kurusu' veya 'evde kalmış' gibi ifadeler cinsiyetçi damgalamayı yansıtmaktadır (Aydın, 2018: 262). Böylece bazı bireyler, yalnızca bu sosyal baskılardan kaçınmak için evliliği tercih edebilmektedir.

4. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın odağını, Ardahan'da yaşayan bekâr kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorluklar oluşturmaktadır. Literatür, bekârlığın bireysel bir tercih olmanın ötesinde, toplumsal normlarla şekillenen ve çoğu zaman damgalayıcı süreçlerle deneyimlenen bir yaşam biçimi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Ardahan gibi küçük şehir dinamiklerine sahip bir yerde bekâr kadın olmanın sosyal etkileşimden iş yaşamına uzanan etkilerini ortaya koymak önemlidir. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin en küçük il merkezlerinden birine sahip olan Ardahan'da kamu kurumlarında görev yapan bekâr kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunları incelemektir. Araştırma, hem bölgesel hem de toplumsal dinamikleri dikkate alarak bekâr kadınların bireysel ve mesleki yaşamlarındaki zorlukları anlamayı ve bu sorunların Ardahan'daki toplumsal yapı ile kültürel kodlarla nasıl ilişkili olduğunu analiz etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca çalışma, farklı toplumsal bağlamlarda bekârlık deneyiminin şekillenişini irdeleyerek, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Asya ile Kafkaslar’a açılan bir geçit olan Ardahan; doğuda Ermenistan, kuzeyde Gürcistan, batıda Artvin, güneyde Kars ve Erzurum’la çevrilidir. Yüksek rakımı nedeniyle sert kışlara sahiptir (SERKA, 2013: 4). Nüfusu 2025’te 91.354 olup 81 il içinde 79. sıradadır (“Ardahan Nüfusu”, 2025). SEGE verilerine göre Ardahan 67. sıradadır (Acar ve diğerleri, 2019). Göç ve coğrafi zorluklar nedeniyle geri kalmış olsa da hayvancılık, turizm potansiyeli ve Kafkaslara açılan kapı olmasıyla kalkınma açısından avantajlara sahiptir (Zorlu, 2022). Bu çalışmada, Ardahan bağlamında, bekâr kadınların toplumsal cinsiyet normları ve aile beklentileri açısından nasıl konumlandırıldıkları araştırılmaktadır. Çalışmada bekâr kadınların iş yaşamında görev dağılımı, sorumluluk yükleme ve karar süreçlerine katılım deneyimleri incelenmektedir. Araştırmada ailelerin bekârlığa yönelik tutumlarının, kadınların toplumsal görünürlüğü ve ilişkilerini nasıl şekillendirdiği ele alınmaktadır. Çalışmada ayrıca bekârlığa dair toplumsal algıların, kadınlar arasında eşitsizlik pratiklerini nasıl yeniden ürettiğini ortaya koymak hedeflenmiştir.

5. Verilerin Toplanması ve Katılımcılar

Bu araştırmanın evrenini, mesleki görevleri nedeniyle Ardahan il merkezinde yaşayan ve hiç evlenmemiş kadın kamu personeli oluşturmaktadır. Nitel araştırmalar, sosyal gerçekliği derinlemesine anlamayı amaçlayan, genellikle küçük, fakat bilgi açısından zengin örneklerle yürütülen çalışmalardır. Bu tür araştırmalarda istatistiksel genelleme yerine, olgusal derinlik ve anlam üretme kapasitesi ön plana çıkmaktadır. Nitel örneklemeler, tek bir bireyin deneyiminden dahi anlamlı çıkarımlar yapılmasına veya benzer sosyo-demografik özelliklere sahip sınırlı sayıda katılımcı aracılığıyla derinlemesine çözümlemelerde bulunulmasına olanak tanımaktadır (Strauss ve Corbin, 2014). Bu araştırmada, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan amaçlı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, araştırma konusuyla doğrudan ilgili, bilgi ve deneyim açısından zengin bireylerin seçilmesini esas alır. Dökme ve Yağar’a (2018: 4) göre, amaçlı örneklem araştırma konusuna dair doğrudan deneyime sahip bireylerin incelenmesiyle anlamlı veriler elde edilmesine imkân tanır. Çalışmada, amaçlı örneklemenin türlerinden ölçüt örneklem kullanılmıştır. Ölçüt örneklem, araştırma problemini doğrudan etkileyen belirli özelliklere sahip bireylerin seçilmesine dayanmaktadır. Büyüköztürk vd. (2012) bu yöntemin derinlemesine analiz imkânı sunduğunu; Patton (2015) kapsamlı incelemelere olanak tanıdığını; Suri (2011) ise bulguların anlamlılık ve geçerliliğini artırdığını vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, araştırmanın örneklemi Ardahan il merkezinde görev yapan, daha önce hiç evlenmemiş, kamu kurumlarında çalışan ve en az bir yıldır Ardahan’da ikamet eden kadın kamu personeli oluşturmaktadır. Bu bireylerin seçilmesinde, hem medeni durumlarının hem de Ardahan gibi küçük bir şehirde kamu personeli olarak bulunmalarının, toplumsal ve bireysel deneyimler açısından önemli bir potansiyele sahip olması dikkate alınmıştır. Araştırma kapsamında toplam 15 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri

Katılımcı	Meslek	Kurum	Yaş	Memleket	Öğrenim Durumu
K1	Akademisyen	Üniversite	37	Bolu	Doktora
K2	Psikolog	Sosyal Hizmet	28	Mersin	Yüksek Lisans
K3	Sosyal Çalışmacı	Sosyal Hizmet	27	Aydın	Lisans
K4	İdari Personel	Üniversite	30	Kayseri	Yüksek Lisans
K5	Mühendis	Valilik	26	Sivas	Lisans
K6	Öğretmen	MEB	25	Ankara	Lisans
K7	Öğretmen	MEB	27	Şanlıurfa	Lisans
K8	Hemşire	Hastane	25	Manisa	Lisans
K9	Akademisyen	Üniversite	35	Ankara	Doktora
K10	İdari Personel	Üniversite	27	Aydın	Lisans
K11	Akademisyen	Üniversite	39	Antalya	Doktora
K12	Mühendis	Valilik	31	Kars	Lisans
K13	Sosyal Hizmet Uzmanı	Sosyal Hizmet	27	Trabzon	Lisans
K14	Şube Müdürü	Valilik	35	İstanbul	Lisans
K15	Öğretmen	MEB	33	İzmir	Lisans

Araştırma sürecindeki görüşmeler, önceki verilerde ortaya çıkan temaların tekrarlandığını ve yeni tema ya da alt boyutların eklenmediğini göstermiştir. Ardahan’daki bekâr kadın kamu çalışanlarına dair deneyimler, homojen sosyal bağlamlar içinde benzer normlar, baskı mekanizmaları ve etkileşim biçimleriyle şekillenmektedir. Bu nedenle, görüşmelerden elde edilen veriler ortak motifler, tekrar eden anlatılar ve benzer toplumsal konumlanmalar içermektedir. Dolayısıyla hem yerel bağlamın demografik sınırları hem de veri

toplama sürecinde gözlemlenen tematik tekrarlar, 15 görüşmenin araştırmanın amacına ulaşmada yeterli olduğunu ve analitik doygunluğun sağlandığını göstermektedir.

Bu araştırmada, örneklem tekniğiyle belirlenen katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme, belirli bir konu hakkında ilgili kişilerden, önceden hazırlanmış sorular çerçevesinde bilgi toplamak için kullanılan sistematik bir nitel yöntemdir. Görüşmelerin kapsamı, katılımcı sayısı ve temalar, araştırmanın amacı ve problemine göre belirlenmiştir. Görüşme süreci, araştırmacı ile katılımcı arasındaki etkileşime bağlı olarak değişebilmektedir. Bu etkileşim, verinin nesnelliği ve güvenilirliğini doğrudan etkilediğinden, araştırmacının önyargılardan kaçınması, katılımcıya müdahale etmemesi ve soruları tarafsız biçimde yöneltmesi önemlidir (Aziz, 2022: 85). Çalışmanın kuramsal zemini fenomenolojik yaklaşımdır. Fenomenoloji, bireylerin deneyimlerine nasıl anlam yüklediklerini ve bu anlamların gündelik yaşamda nasıl üretildiğini çözümlemeyi amaçlamaktadır. Kümbetoğlu'na (2008) göre, sosyal bilimcinin görevi, bireylerin anlamları hangi etkileşimlerle kurduklarını ve bu sistemlerin toplumsal düzende nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymaktır. Bu yaklaşım, bireyleri edilgen varlıklar değil, yapıları yeniden kuran özneler olarak görmektedir.

Çalışmanın odağındaki fenomen 'Ardahan'da bekâr kadın olmak'tır. Katılımcıların deneyim ve algıları bu bağlamda incelenmiş, veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde doğrudan alıntılara yer verilerek katılımcı sesleri görünür kılınmış, bu da araştırmanın güvenilirliğini artırmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 229). Çalışma Ardahan Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu'nun 07.06.2024 tarihli ve 2024-ÖNP-0051 numaralı onay kararı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların rızası ile gerçekleşmiş, kişisel bilgilerin gizli tutulacağı taahhüt edilmiş ve katılımcıların onamları alınmıştır.

6. Araştırma Bulguları

Araştırma bulguları, daha önce hiç evlenmemiş kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorluklara ilişkin bulgular odağında, beş kategori çerçevesinde, bu başlık altında değerlendirilecektir.

6.1. Bekar Olmaya Yönelik Tutum ve Görüşler

Bu çalışmada bekâr kadınların kendi deneyimlerine dayanarak bekârlığın avantajlarını nasıl gördüklerine dair görüşleri alınmıştır. Toplumsal yaşamda evlilik, bireylerin sosyal rollerini ve sorumluluklarını belirleyen önemli kurumlardan biri olarak görülebilsen de bekârlık da kendine özgü avantajlar sunabilmektedir. Bekâr kadınlar, kendi hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olduklarını, bireysel özgürlüklerini koruyabildiklerini ve bağımsız kararlar alabildiklerini düşünebilmektedir.

"Kendimi daha özgür hissediyorum. Kimseye hesap vermek zorunda kalmamak ve kendi hayatımla ilgili kararları tamamen bağımsız bir şekilde alabilmek benim için önemli bir rahatlık" (K1, Akademisyen, 37).

"Kimseye hesap vermiyorum. Tamamen kafama göre yaşıyorum. Ağır bir sorumluluğum bulunmuyor" (K2, Psikolog, 28).

"Bekâr olmak birtakım avantajları beraberinde getirebiliyor bence. Örneğin, insan daha özgür olabiliyor. İstedikimiz şekilde hareket edebiliyoruz" (K3, Sosyal Çalışmacı, 27).

"Evli olmayan birisi istediği gibi dışarı çıkamaz, bekârlar ise bunu yapabilir" (K4, İdari Personel, 30).

"Yemek bulaşık, temizlik derdi yok, tatildeyken kaçta istersem kalkıyorum. Hesap vermiyorum, istediğim zaman arkadaşlarımla görüşebiliyorum. İstedikim yere gidebiliyorum. İşim için de öyle. Buradan ayrılıp başka bir yerde iş arayabilirim pekâlâ" (K5, Mühendis, 26).

Bazı katılımcılar, bekârlığın bireysel alanı koruma ve kişisel özgürlüğü sürdürme açısından önemli avantajlar sunduğunu belirtmiştir. Evliliğin getirdiği sorumlulukların bireyin kendine ayırdığı zamanı kısıtladığını, aile ve çocuk bakımının bireyselliği azalttığını ifade eden katılımcılar, bekâr olmanın özgürlük, rahatlık ve sosyal ilişkiler açısından daha esnek bir yaşam sunduğunu vurgulamışlardır.

"Sorumluluk alma noktasında sadece kendi sorumluluğumu almış olmam. Ailesiyle, kendisiyle, çocukla uğraşmaktan kendin yok oluyorsun. Bireysellik kalmıyor" (K6, Öğretmen, 25).

"Evimde rahatım, beni kısıtlayacak hiçbir şey yok. Ekstra olarak eşimin ailesi yok. Rahat bir şekilde hayatımı sürdürebiliyorum. Arkadaşlarıyla doya doya vakit geçirip, istediğin yerlere gidebiliyorsun, istediğin etkinliklerde bulunabiliyorsun" (K7, Öğretmen, 27).

"Çocuğun geleceğini düşünmek çok zorlayıcı benim için. Sadece bir kişiyle de evlenmiyoruz. Evlendiğin kişinin ailesiyle de evleniyorsun" (K8, Hemşire, 25).

Bekâr ve boşanmış bireylerin ruhsal iyi oluş düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmesine karşın, bireysel gelişim seviyelerinin ve özerklik becerilerinin yüksek olduğuna işaret eden araştırmalar bulunmaktadır (Marks, 1996). Piyasa koşullarındaki düzensizlikler ve yaşam şartlarının giderek zorlaşması, tek kişilik yaşam biçimlerinin ve tek çocuklu aile yapılarının artmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, bireyler piyasanın baskılayıcı dinamiklerinden daha az etkilenebilmek adına bekârlığı bir tercih ya da zorunlu strateji olarak benimsemek durumunda kalabilmektedir (Tezcan, 2021: 86). Bir katılımcı, bu iki analizi bir arada ifade edip bekâr olmayı avantajlı hale getirdiğini aktarmıştır.

“Düşünürken bireysel düşünüp hızlı karar alıyorum. Vaktimi çalacak hiçbir durum yok. Tek başıma, dünyadaki sıkıntıların önemli kısmından muaf olduğumu düşünüyorum. Mali sorunlar da en başlıcası” (K9, Akademisyen, 35).

Ekonomik koşulların, bireylerin bir başkasıyla yaşamını birleştirerek ev kurma kararlarını ertelemesine ya da bu yönde bir adım atmaktan kaçınmasına neden olabildiği açıktır. Yapılan bir araştırmada, katılımcıların evlilik sonrası karşı karşıya kalacaklarını düşündükleri geçim kaygısının, evlenme isteklerini olumsuz etkilediği belirtilmiştir (Altunkaynak, 2022). Bir katılımcı, bekârlığın maddi yükü azalttığını, bireysel özgürlük ve boş zaman açısından daha fazla imkân sağladığını ifade etmiştir.

“Sevgi sergilemek zorunda değilim. Boş zamanım çok, farklı aktiviteler deniyorum. Maddi anlamda ülke koşullarında iyi. Çocukla hayat maddi olarak çok zorlar. Ev kirası ve faturalar eşit bölünür, ama evin masrafları artacağı için harcamalar da artardı” (K10, İdari Personel, 27).

Kariyere odaklama, bağımsız olma isteği, kendi aile üyelerine bakmakla sorumlu olma, doğru kişiyle karşılaşmamak, bekarlığı tercih etme gibi nedenlerle insanlar evliliği ertelemekte ya da tercih etmemektedir (Frazier ve diğerleri, 1996). Bir katılımcı evliliğin zorluklarına karşı bekarlığı tercih ettiğini ifade etmiştir.

“Evlilikte ikna etmek, herhangi bir şeyde hareket serbestliği, psikolojik problemlerle uğraşmak, komplekslerini çözmeye çalışmak, kısıtlayıcı faktörlerden azade olup işime gücüme odaklanmak. Bence kötü bir evlilikle kıyaslandığında bekâr olmak çok daha konforludur” (K11, Akademisyen, 39).

Yaşın ilerlemesiyle sosyal desteğin azalması, benlik saygısını besleyen kaynaklardan yoksunluk, stresle başa çıkmada güçlük ve fiziksel sağlığın bozulması, bireylerin evliliğe yönelmesine neden olabilmektedir (Aydın, 2018: 263–264). Sosyal temasın, bireylerin gerçeklik duygularını korumada ve psikolojik dağılmayı önlemede önemli olduğu vurgulanmaktadır (Csikszentmihalyi, 1997). Araştırmalar, bekâr bireylerde yalnızlık ve izolasyonun ruhsal iyilik hâlini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Aydın, 2018). Katılımcılar, bekârlığın avantajlarını sorumlulukların azlığı olarak belirtirken, dezavantajlarını duygusal boşluk, yalnız mücadele, çocuk isteği, cinsel yaşamın olmayışı ve ekonomik sorunlarla ilişkilendirmiştir.

“Bizim yanımızda bize destek verecek birisinin olmaması büyük olumsuzluk” (K7, Öğretmen, 27).

“Başkasının sorumluluğunu almadan bir başına hareket edebilmek bir avantajdır. Ancak her şeyi tek başına halletmek zorunda olmak ise dezavantajdır” (K12, Mühendis, 31).

“Partnerinin olmaması dolayısıyla yalnız olmak, sorunlarla tek başına mücadele etmek en büyük dezavantajları” (K13, Sosyal Hizmet Uzmanı, 27).

“Yalnız yaşadığım için yaşadığım evde tüm sorumluluk bana ait. Bu noktada zorlanıyorum. Örneğin, evde gerekli olan tamir vd. gibi alanlarda yalnız olmak bazen zorlayabiliyor” (K14, Şube Müdürü, 35).

Kadınların yükseköğretime devam etmeleri, ailelerine yönelik bakım ve sorumluluklarının artması ile evlilik dışı doğum oranlarındaki yükseliş, evlenme oranlarında düşüşe neden olan başlıca etkenler arasında gösterilmektedir (Ferguson, 2000). Ancak katılımcılar, toplumsal normlar nedeniyle evlilik dışında çocuk yapmanın imkânsız olduğunu; bu bakımdan, bekârlığın çocuktan mahrum kalmak anlamına geldiğini dile getirmişlerdir.

“Çocuk istiyorsun, ama bekârken olacak şey değil. Benim için bekârlığın en tatsız kısmı da bu” (K15, Öğretmen, 33).

“Çocuğun eksikliğini hissediyorum. Keşke evlenseydim düşüncesine neden olan tek etmen” (K1, Akademisyen, 37).

“Sarılabilceğin bir insan yok, destek yok, motivasyon yok. Çocuk isteyebiliyorsun. Kendini yalnız hissediyorsun, sevgi yoksunluğu hissediyorsun” (K5, Mühendis, 26).

Evlilik bazı açılardan bekârlığa göre daha avantajlı olabilmektedir. Bireysel hedefler ve ihtiyaçlar, toplumsal olarak kabul gören bir zeminde karşılamaya çalışılabilmektedir. Çocuk sahibi olma, cinsel doyum temin etme, güven ve istikrar duygusu içinde sevme ve sevilme, dayanışma ve destek bağı oluşturma bu avantajlar

arasındadır (Aydın, 2018: 255). Bazı katılımcılar, bekârlığın duygusal gereksinimlerin yanında cinsel gereksinimlerden mahrum kalmaya da neden olabileceğini ifade etmiştir. Romantik ilişkilerin ve duygusal bağların insan yaşamındaki önemine vurgu yapan katılımcılar, özellikle küçük yerleşim yerlerinde yaşayan kadınların bu konudaki deneyimlerinin toplumsal normlar çerçevesinde şekillendiğini belirtmiştir.

“Bekârlık duygusal ve cinsel gereksinimlerden mahrum kalmak anlamına da geliyor. Romantik bir insanım, fakat bence erkeklerde güçlü bir romantizm yok. Belki çocuk oluncaya kadar vardır” (K3, Sosyal Çalışmacı, 27).

“Sağlıklı bir insanın isteyeceği temel şeylerden mahrum kalıyorsun. Küçük bir yerde yaşayan bir kadın cinselliği toplumca kabul edildiği biçimde yaşamak ister. Tehlikeli yollara giremez asla” (K15, Öğretmen, 33). Boşanma ya da dulluk durumlarında, kadınların erkeklerle kıyasla ekonomik ve buna bağlı olarak psikolojik sıkıntı yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Carr, 2008: 61). Ayrıca hiç evlenmemiş kadınların, yaşlılık döneminde karşılaştıkları ekonomik sorunların; boşanmış kadınlara ve hiç evlenmemiş erkeklerle kıyasla daha belirgin olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur (Aydın, 2018: 263–264). Katılımcılar arasında evliliğin finansal sorunlara yol açtığını belirtenler olsa da katılımcıların çoğunluğu bekârlığın ekonomik zorluklara neden olabileceğini belirtmişlerdir.

“Her şeyle ben ilgileniyorum. Faturalar çok dert çıkarıyor. Her şeyi ben ödüyorum. Finansal zorluklarım var. İşe kılık kıyafetime dikkat ederek gidemiyorum. Satın alırken dikkatli olmam lazım. Tasarruf yapmak zorunda kalıyorum hep. Evli olsam yaşam kalitem artardı bence” (K8, Hemşire, 25).

“Bekâr bir kadın bence açıklık sınırının altında yaşıyor. Ailesine de yardım etmek zorundaysa kredi kartı borcuyla döndürmeye çalışıyordur” (K10, İdari Personel, 27).

“Tek başıma yaşamak her açıdan zor, özellikle de maddi olarak. Kira, fatura, market... Hepsi bana bakıyor. Evli olsam en azından iki kişi yükü paylaşırdık. Bazen bir maaşla ay sonunu getirmek zor olabiliyor” (K7, Öğretmen, 27).

Gönüllü bekârlık, bireyin bilinçli olarak evlilik/partner hayatı dışında kalmayı tercih ettiği durumları işaret ederken; gönülsüz bekârlık, partner arayışına rağmen eş/partner edinememe ya da dışsal engeller nedeniyle tek başına kalmayı ifade etmektedir (Adamczyk, 2017). Zaman boyutunu ekleyen tipolojiye göre ise, bekârlık gönüllü-geçici, gönüllü-kalıcı, gönülsüz-geçici ve gönülsüz-kalıcı olarak sınıflandırılmaktadır. Yani bir birey hem bekârlığı seçmiş olabilir hem bunu geçici bir yaşam aşaması olarak görebilir; ya da ‘zorunlu’ olup bunun kalıcı bir duruma dönüştüğünü deneyimleyebilir (Kislev ve Marsh, 2023). Bu çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun ‘gönüllü-geçici’ bekârlık kategorisine dâhil edilebileceği tespit edilmektedir. Yani katılımcılar, evliliği bütünüyle reddeden bir tercih sergilemekten ziyade, eğitim, iş ya da uygun eş bulma gibi nedenlerle evliliği ertelemiş durumdadırlar. Bazı katılımcılar ise bekârlığı bir yaşam tarzı olarak benimsemiştir ve ‘gönüllü-kalıcı’ tanımına uymaktadırlar. Katılımcılar, bekârlığın sağladığı bireysel özgürlük, bağımsız karar alabilme kapasitesi ve çocuk bakımının maddi-manevi yükünden uzak kalma gibi yönlerini avantaj olarak tanımlamışlardır. Kendi yaşam alanları üzerinde daha fazla söz sahibi olabildiklerini ve sosyal yaşantılarını daha esnek biçimde sürdürebildiklerini ifade etmişlerdir. Diğer yandan, bekârlığın dezavantajları arasında duygusal boşluk, sosyal desteğin yetersizliği, kriz anlarında yalnız kalmak, çocuk sahibi olma isteğinin karşılanamaması, cinsel yaşamın yokluğu ve ekonomik yüklerin tek kişi tarafından karşılanması gibi faktörler öne çıkmıştır.

Bulgular ayrıca bekâr kadın olmanın çelişkili doğasına işaret etmektedir. Bir yandan evlilik kurumunun getirdiği yükümlülüklerden özgür olmak, daha fazla kişisel alan ve bağımsız karar alma hakkı sağlar. Öte yandan, bu bağımsızlık taşra bağlamında sosyal dışlanma, yalnızlık ve ‘eksik kadınlık’ algısıyla birlikte gelebilmektedir. Bu durum, vurgulanan ‘özgürlük ile sosyal onay kaybı arasındaki gerilim’ (Reynolds ve Wetherell, 2003) ile örtüşmektedir.

6.2. Arkadaşlık İlişkileri ve Sosyal Çevre

Damgalanmış grupların üyeleri gibi bekâr bireyler de toplumsal önyargı ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalabilmektedir. Toplumda, bekârlara yönelik olumsuz tutumlar, kalıp yargılar ve genelleşici inançlar geliştirilmekte; bu da bekârlığın sosyal olarak dezavantajlı bir konumda algılanmasına neden olmaktadır. (Greitemeyer, 2009). Evlenme yönündeki beklentiler ve bireyin özel hayatına yönelik müdahaleler, bekâr kadınlar için olumsuz bir deneyim oluşturabilmektedir.

“İnsanların size her şeyi söyleyebilmeyi hak olarak görmesi, hoyratça davranabilmeleri söz konusu. Direkt,

insanların koşullarını ve düşüncelerini bilmeden, niye evlenmedin diye sorabiliyorlar” (K12, Mühendis, 31). “Yaşım ilerledikçe sosyal çevremde evlenme baskısı artmaktadır. Benim açımdan bakıldığında bu tutumu olumsuz olarak değerlendirmekteyim” (K15, Öğretmen, 33).

Bazı katılımcılar, bekâr kadınların yaşları ilerledikçe evlilik baskısıyla daha fazla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Bir akademisyen, statü farklarının evlilikte de etkili olduğunu düşünen sosyal çevreden gelen bu tür yorumların ve beklentilerin moral bozucu olabileceğini dile getirmiştir.

“Moral bozmak için kaç yaşına geldin, neden evlenmedin diyebiliyorlar. Yaşın geçti, profesör olduğunda hiç evlenemezsin diyorlar. Statüsü aşağıda olanlar hiç teklif etmez yorumu yapıyorlar. Davul bile dengi dengine sonuçta. Evlenme ihtimalinde bile hiyerarşi işleyebiliyor” (K11, Akademisyen, 39).

Evli ve evli olmayan bireyler arasındaki karşılaştırmalar, çoğu zaman sorgulanmayan ve kabul gören bir karşıtlık varsayımıyla başlamaktadır. Bu yaklaşımla, iki grup arasındaki benzerlikler sıklıkla göz ardı edilmekte; farklılıklar ise genellikle bekârlığın daha az arzu edilen yönlerine ya da bekâr bireylerin kişisel yetersizliklerine atfedilmektedir (Byrne ve Carr, 2005: 84). Bir katılımcı, sosyal çevresinden bu yönde bir baskıyla karşılaştığını dile getirmiştir.

“Çok huysuzsun, çok seçicisin, kibirlisin, ondan evlenemiyorsun diyenler var. Benimle böyle konuşanla arayı açıyorum artık. Eskisi gibi tahammülüm de kalmadı” (K13, Sosyal Hizmet Uzmanı, 27).

Bazı katılımcılar, sosyal çevrelerinin evlilik konusunda çelişkili tutumlar sergilediğini dile getirmiştir. Bir yandan evlenme ve çocuk sahibi olma yönünde baskı hissettiklerini belirten katılımcılar, diğer yandan evli bireylerden gelen ‘rahatına bak’ gibi yorumlarla da karşılaştıklarını ifade etmiştir.

“Genel olarak, bu yaşa geldin, daha evlenmedin. Ne zaman çocuğun olacak. Arkadaşlarım sürekli. Benim iki çocuğum oldu, senin ne zaman olacak. Bazıları da aman iyi ki evlenmemişsin, bir sürü sorunlar var, başına iş gelecekti, sorumluluklar var” (K7, Öğretmen, 27).

“Çevredekiler evlen baskısı da yapabiliyor, bazıları da evlenme rahatına bak da diyebiliyor. Kişinin evliliğe bakış açısına göre değişiyor. Evlilikte mutlu bile olsa evlen diyen çok yok bence” (K12, Mühendis, 31).

“Evde kaldın lafına maruz kalabiliyorum. Fakat kimisi de biz evlendik ama mutlu olmadık, rahatına bak diyebiliyor” (K8, Hemşire, 25).

Judith Butler’ın (2008) toplumsal cinsiyetin performatif olarak inşa edildiği yönündeki yaklaşımı, toplumsal cinsiyet rollerinin sabit ve değişmez olmadığını, aksine toplumsal pratikler ve tekrarlar yoluyla sürekli olarak yeniden üretildiğini savunmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, bekar kadınların toplumsal olarak damgalanması, toplumsal cinsiyetin normatif düzeninin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Butler’ın kuramı, toplumsal cinsiyetin doğal ya da zorunlu olmadığını, toplumsal ve kültürel pratiklerle şekillendiğini gösterir. Bu bağlamda, bekar kadınların evlilik kurumunun dışında kalmaları, toplumsal cinsiyetin normatif düzenine bir tehdit olarak algılanabilmekte ve bu nedenle kadınlar damgalanabilmektedirler. Butler’ın performativite kuramı, bekar kadınların toplumsal olarak marjinalleştirilmesinin, toplumsal cinsiyetin yeniden üretildiği pratiklerin bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların bekâr olmaya dair deneyimleri ve çevresel etkileşimleri, sosyal ilişkilerde belirli sınırlılıkları ve kaygıları beraberinde getirmektedir. Görüşmelerde bekâr kadınların, özellikle evli bireylerle olan ilişkilerinde dikkatli ve mesafeli davranma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu durumun temelinde, yanlış anlaşılma endişesi, kıskançlıkla ilişkilendirilme kaygısı ya da evli bireylerin eşleri tarafından hoş karşılanmama gibi gerekçeler yer almaktadır. Tüm bu bulgular, bekâr kadınların sosyal yaşamlarında görünmez sınırlara ve duygusal yüklenmelere maruz kalabildiklerini göstermektedir.

“Yanlış anlaşılır mıyım kaygısı çok yaşıyorum. Her hareketine dikkat etmek zorunda olmak problemleri bir durum. Bir kıskançlık unsuru olur muyum diye evlilerle iletişime dikkat ederim. Ama sıkılırim da yanlarında” (K12, Mühendis, 31).

“Kimi eşler bekârlarla konuşulmasını istemiyor” (K6, Öğretmen, 25).

“Evli olan çiftle çok rahat konuşamayız. Onun birçok sorumluluğu vardır. Bunca sorumluluk arasında kıskançlıklar da duyabiliyorlar” (K2, Psikolog, 28).

“Kıskançlık unsuru olur muyum diye düşünürüm. Yanlış anlaşılaktan çok korkarım” (K15, Öğretmen, 33).

Bekâr kadınlar, evlilik merkezli akşam yemekleri ya da iş kutlamaları gibi etkinliklerden çoğu zaman uzak durmaktadır. Bu tür ortamlarda ‘öteki’ olarak konumlandırılmaları, çevrenin neden evlenmediklerine dair sorgulamalarını tetiklemektedir (Byrne, 2000: 18). Katılımcıların deneyimleri, evli bireylerle kurulan ilişkilerde belirli zorluklar yaşandığını göstermektedir. Sohbetlerin çoğunlukla evlilik ve çocuk bakımı

etrafında dönmesi, ortak ilgi alanlarını daraltmakta; bekâr kadınların kendilerini dışlanmış ya da eksik hissetmelerine neden olmaktadır. Ayrıca evli arkadaşlarının yargılayıcı tutumları, bekâr kadınlarda sosyal çevreden uzaklaşma ve evlilik baskısı hissetme gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca bir katılımcı bu tutumun ‘taşraya’ mahsus olduğunu, daha büyük şehirlerde karşılaşılmayacağını dile getirmiştir.

“Evli çift olan arkadaşlarımda sosyal ilişkilerimde arkadaşlarımdan evlilik sorunları ve planları ile ilgili sürekli sohbet ediyor olmamız beni bunaltabiliyor” (K3, Sosyal Çalışmacı, 27).

“Evliler ve çocuk sahibi olanlar birbirine benzeyen sosyalleşme içinde oluyor. Sürekli evlilikten bahsetmeleri sıkıyor. Karşı taraf sohbeti genişletmiyor. Sen evli değilsin, nereden bilirsin tutumuyla karşılaşabiliyorsun. Parayı nereden bulup harcıyorsun. Evlenmemiş insan yarım, eksik kalmıştır düşüncesi de hâkim bence. Statü olarak yüksek görebiliyorlar kendilerini. Aydın’da asla böyle bir şeyle karşılaşmadım. Ama Ardahan’da herkes zamanla birbirine benzemeye başlıyor galiba” (K10, İdari Personel, 27).

“Arkadaşlarım beni arıyor, sohbet edip bir yere gidebiliyoruz. Karşımdaki arkadaşlarım da bekâr. Evli arkadaşlarımız da geliyor ama bazen olumlu ve olumsuz olabilir. Eşi müsaade etmez, kıskanç olmayabilir. Evli olan insanlarla her zaman oturamıyoruz. Bu bizi etkiliyor. Dikkatli davranmak da gerekiyor. Yanlış anlaşılma olmasın diye” (K7, Öğretmen, 27).

“Muhabbet de frekans da ayrı evlilerle bence. Evlilik, çocuk, borç konuşuyorlar yalnızca. Sen bizi anlamazsın yaklaşımları da olabiliyor” (K11, Akademisyen, 39).

“Çocuk muhabbetinden sıkılıyorum açıkçası. Benimle bunları konuşmayın da diyemezsin. Bütün hayatları bundan ibaret. Mecburen görüşmemeyi tercih ediyorsun” (K14, Şube Müdürü, 35).

“Evlilerle plan yapılamaz bile. Evde de mesai var sonuçta. İş bitince evde başka bir işe devam ediyorlar” (K15, Öğretmen, 33).

Katılımcıların ifadeleri, bekâr olmanın yalnızca bireysel bir durum değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerde dikkatle yönetilmesi gereken bir konum olduğunu göstermektedir. Evli bireylerle kurulan arkadaşlık ilişkilerinde, yanlış anlaşılma ihtimali, kıskançlıkla ilişkilendirilme riski ya da evli bireylerin eşleri tarafından hoş karşılanmama gibi kaygılar, bekâr kadınların sosyal etkileşimlerinde temkinli ve mesafeli davranmalarına yol açmaktadır. Katılımcıların çoğu, evli arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde kendilerini dışlanmış hissettiklerini; sohbetlerin evlilik, çocuk bakımı ve ev içi roller çerçevesinde sınırlı kalmasının, ortak paydaları daralttığını ve iletişimi yüzeysel hale getirdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, bekâr kadınların sosyal ilişkilerde dışlanmışlık, yalnızlık ve anlaşılma gibi duygularla baş etmek durumunda kaldıkları gözlemlenmiştir. Öte yandan, küçük şehir bağlamının da sosyal ilişkiler üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, taşra yaşamında bireylerin özel hayatlarına müdahale etme eğiliminin daha yaygın olduğunu; taşrada bekâr bir kadın olmanın dolaylı denetim altında kalmak anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Bu durum, kadınların sosyal çevrelerinde hem kendilerini ifade etmelerini hem de aidiyet duygusu geliştirmelerini zorlaştırmaktadır.

DePaulo’nun (2007) geliştirdiği *singlism* kavramı, bekâr bireylerin medeni durumları nedeniyle maruz kaldıkları önyargı, stereotip ve ayrımcı uygulamaları ifade eder. *Singlism*, çoğunlukla evlilik odaklı normların hâkim olduğu toplumlarda, ‘evlenmemiş olma’ durumunun eksiklik, olgunlaşmamışlık veya sosyal başarısızlık gibi olumsuz niteliklerle ilişkilendirilmesi üzerinden işler. DePaulo’ya göre bu durum, hem gündelik ilişkilerde hem de kurumsal yapılarda (işyerleri, hukuki düzenlemeler, sosyal yardımlar) açık ya da örtük ayrımcılık olarak kendini gösterebilmektedir. Ardahan gibi küçük şehirlerde *singlism*, büyük metropollere kıyasla daha yoğun ve görünür bir biçimde deneyimlenebilmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, küçük yerleşimlerdeki yüksek toplumsal gözetim düzeyidir. Dedikodu mekanizmaları, ima yoluyla sosyal uyarılar, ya da ‘neden evlenmedin?’ gibi doğrudan sorgulamalar şeklinde açığa çıkmaktadır. Dedikodu, Ardahan gibi küçük şehirlerde yalnızca boş zaman aktivitesi değil, normatif düzeni koruyan bir sosyal kontrol aracı olarak işlev görebilmektedir. Böyle bir bağlamda *singlism*, birey üzerinde sürekli bir görünürlük baskısı yaratarak, sosyal hareket alanını daraltmaktadır.

6.3. Ailenin Yaklaşımı

Kadınlar, evlilik konusundaki toplumsal beklentiler nedeniyle, evlenmemiş olmayı zaman kaybı olarak algılayabilir ve baskı hissedebilir (Mağara, 2019: 116). Çünkü, toplumda yaygın olan sosyo-kültürel cinsiyet normlarına göre kadınlar, öncelikle bakım verme, ev içi sorumluluklar ve duygusal emek sunma işlevleriyle tanımlanmakta; onların temel toplumsal rolleri ise eş ve anne olarak çerçevelenmektedir. Bu nedenle kadınlar,

toplumsal algıda ve aile yapısında, eş ve anne kimlikleriyle özdeşleşmiş; şefkatli, fedakâr ve aile odaklı bireyler olarak konumlandırılmaktadır. Kadınlar, çalışma yaşamına katılsa dahi tüm kadınlara atfedilen özellikler eş/anne rolüne atfedilen özelliklerle aynı kalmaya devam edebilmekte; kadını tanımlayan temel nitelik eş ve anne olmaktadır (Özçatal, 2023). Bu durum, kadınların kendilerini evliliğe mecbur veya geç kalmış hissetmesine yol açabilmektedir. Görüşmelerde, evlilik ve çocuk sahibi olma konularında hem açık hem örtük baskının varlığı; bekârlığın toplumsal algıda bir ‘eksiklik’ veya uyumsuzluk olarak değerlendirilmesi vurgulanmıştır.

“Ailem Ardahan’da uzaktasın, tek başınasın, yapacak hiçbir şey de yok Ardahan’da, niye evlenmiyorsun diyebiliyor” (K13, Sosyal Hizmet Uzmanı, 27).

“Evlenip bir düzen kurmamı istiyorlar. Onlara göre, bekâr hayatının hiçbir geleceği yok” (K6, Öğretmen, 25).
“Bir an evvel evlenip çocuk sahibi olmamı istiyorlar. Doğrusu arada başımın etini de yiyor annem. Yaşlanınca mı çocuk sahibi olacaksın diyor” (K2, Psikolog, 28).

“Tutumları hiç ılımlı değil. Ne zaman çocuk yapacaksın diye söyleniyorlar. Her telefon görüşmesinde annem yuva kur kızım diyor. Babam doğrudan söylemese de anneme söylüyor. Ailem benim mutlu olmamı ister tabii. Vaktini geçirme, artık yaşın gelmiş diyorlar. Şunun oğlu var, şu avukat, şu polis diye seçenekler de sunuyorlar. Benim için saygılı olsun, evi olsun, alkol almasın yeterli” (K5, Mühendis, 26).

Bazı katılımcılar, ailelerinin evlilik konusundaki tutumlarının baskılayıcı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu anlatımlar, her kadının evliliğe ilişkin toplumsal beklentilere aynı düzeyde maruz kalmadığını ve ailelerin bu konuda farklı yaklaşımlar sergileyebildiğini göstermektedir. Görüşmelerde, katılımcıların bir kısmı evlilik kararının kendilerine bırakıldığını belirtmiş, ailelerinden destekleyici ve özgürlük tanıyan söylemler duyduklarını ifade etmişlerdir. Özellikle bazı ebeveynlerin, çocuklarının kendi yaşamlarını bireysel tercihlerine göre sürdürmelerine alan tanıdığı, evlenme ya da çocuk sahibi olma konusunda zorlayıcı bir tutum sergilemediği anlaşılmaktadır.

“Ailemin evlenme noktasında herhangi bir baskısı bulunmamaktadır. Kendi halime bıraktılar” (K14, Şube Müdürü, 35).

“Kendi kararına bıraktılar. Hiçbir zaman üstüme gelmediler. Evlensen iyi olur, torun sevsek ne güzel olur dediler, ama yumuşak bir dille” (K11, Akademisyen, 39).

“Annem biraz rahatsız bu konuda, yalnız mı kalacaksın diyor. Babam hayatını yaşa diyor. Ne koca var, ne çocuk var, mis gibi kafanı dinle diyor” (K9, Akademisyen, 35).

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, bekâr kadınların aileleriyle olan ilişkilerinde farklı tutumların benimsendiğini göstermektedir. Görüşmeler, bir yandan geleneksel toplumsal normların etkisini sürdürdüğünü, diğer yandan ise bireysel karar alma süreçlerine saygı gösteren daha esnek aile yapılarının ortaya çıkmaya başladığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların önemli bir bölümü, ailelerinden evlilik yönünde doğrudan ya da dolaylı baskı gördüklerini belirtirken; yaklaşık üçte birlik bir kesim ise bu tür bir baskıya maruz kalmadığını ifade etmiştir. Bu durum, aile tutumlarının tekdüze olmadığını; aksine toplumsal dönüşüm süreciyle birlikte çeşitlenen ve farklılaşan dinamikler içerdiğini göstermektedir.

Bekâr kadınlara yönelik aile baskısı, çoğunlukla evlilik yaşının ilerlemesiyle artan toplumsal kaygılarla ilişkilidir ve kadınların bireysel tercihlerini geri planda bırakmalarına neden olabilmektedir. Öte yandan, ailesinden bu konuda destekleyici ve anlayışlı bir tutum gördüğünü belirten katılımcıların ifadeleri, toplumsal normlara rağmen bazı ailelerde bireysel özerkliğe alan açıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, bazı ailelerin geleneksel evlilik kalıplarından uzaklaşarak, kız çocuklarının yaşam tercihlerine ve kariyer hedeflerine odaklanan daha katılımcı ve saygılı bir yaklaşımı benimsedikleri söylenebilir.

Bazı katılımcıların deneyimlerinden hareketle, kadınların bekâr kalmasının aileler tarafından sorunlu bir durum olarak algılandığı görülmektedir. Bu algının temelinde toplumsal cinsiyet normları yatmaktadır; zira kadınların evlilik ve annelik rolleri üzerinden tanımlanması, bekârlığı bir ‘eksiklik’ ya da ‘uyumsuzluk’ göstergesi haline getirebilmektedir.

6.4. Çalışma Hayatı

Walby (1990) ataerkilliği farklı soyutlama seviyelerinde kavramlaştırmaktadır. En alt soyutlama seviyesinden başlayarak sırasıyla ücretli iş, ev içi emek, cinsellik, devlet, şiddet ve kültür olarak altı farklı ataerkiyi belirlemektedir. Özel ve kamusal olmak üzere iki farklı tür ataerkillikten biri olan özel ataerki, kadınların baskı altına alınmasının temel alanı olarak ev içi üretime dayanmaktadır. Kamusal ataerki ise temel olarak istihdam

ya da devlet gibi kamusal alana dayanmaktadır. Özel ataerkillikte ataerkil stratejinin temel ilkesi dışlayıcıdır; diğer yandan, ayrımcılık ve ikincilleştirme kamusal alanda da görülmektedir. Kamusal patriyarkada ise kadınlar işgücü piyasası, siyaset, eğitim gibi kamusal alanlarda daha sistematik ve kurumsal biçimde dışlanabilmekte ya da dezavantajlı konumda tutulabilmektedir. Bu araştırmada da elde edilen bulgular, bekâr kadınların sadece cinsiyetlerinden değil, aynı zamanda medeni durumlarından dolayı da çeşitli biçimlerde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir. Özellikle iş yaşamında görev dağılımı, sorumluluk yükleme ve karar süreçlerine katılım konularında bekâr kadınların dezavantajlı konumda oldukları dikkat çekmektedir. Katılımcıların ifadeleri, toplumsal hiyerarşinin medeni duruma göre şekillendiğini ve bu hiyerarşide bekâr kadınların çoğunlukla alt sıralarda konumlandırıldığını ortaya koymaktadır. Evli kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığın bir tür norm haline gelmesi, bekâr kadınlar üzerinde ek bir iş yükü ve görünmez baskı oluşturmakta; bu durum bazen kurumlar arası görevlendirmeler gibi somut uygulamalarda da kendini göstermektedir. Ayrıca bekâr kadınların bazı toplumsal görev ve sorumlulukları daha rahat üstlenebileceği yönündeki varsayım, kadınlar arasında dahi yeniden üretilen bir eşitsizlik pratiği haline gelebilmektedir.

“Kadın olmakla ilgili zaten büyük ayrımcılık var. Aynı işi yaptığın, aynı pozisyonda olduğun erkeklere gösterilen saygı da asla gösterilmiyor. Bekâr bir kadın olmak bu durumu pekiştiriyor, çünkü bu sefer çifte bir damgalanmanın içine giriyorsun. Hem kadınsın hem de bekâr, en kötü iki durum bir araya gelmiş gibi” (K12, Mühendis, 31).

“Ardahan’da tavırlar farklı. Bence burada evli ve çocuklar birinci, bekâr erkekler ikinci, bekâr kadınlar üçüncü, yani en son sırada” (K9, Akademisyen, 35).

“Bekârlara iş yığılabiliyor. Sen bekârsın, sorumluluğun yok, öyleyse işleri sen çözmelisin denilebiliyor. Akademisyenin sadece bilimsel işleri yok, çok fazla idari görevi var. Evliler ortalıktan kayboluyor, iş yükü bekârlara kalabiliyor” (K11, Akademisyen, 39).

“Evli kadınların yapılan çalışmalarda daha geri planda olduğu bekâr olan kişilerin daha fazla çalışmaya dâhil edildiği noktada olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Hatay depremi olduktan sonra kendi kurumumuzda psikososyal destek olarak sürekli bekâr kadınların Hatay’a gönderilmesini adaletsiz olduğunu düşünüyorum” (K3, Sosyal Çalışmacı, 28).

“Deprem zamanı görevlendirmede çocuk sahibi olmayan bekârlar gitsin tutumu vardı. Evli kadın da gitsin dersen vicdansız oluyorsun. Evlilere biz de pozitif ayrımcılık yapabiliyoruz. Siz saha işlerine çıkmayın, biz çıkarız diyebiliyoruz. Bekârlar için böyle bir durum yok. Bunlar zaten rahat oluyor düşüncesi bulunuyor evlilerde. Zorbalık duygusu nedeniyle evlenerek korunmalıyım düşüncesi olabiliyor” (K13, Sosyal Hizmet Uzmanı, 27).

Walby’nin (1990) ataerkil yapılar analizinde belirttiği gibi, kadınların işgücüne katılımı ataerkil ilişkilerden bağımsız değildir; medeni durum, kadınların kariyer rotasında belirleyici bir değişken olarak işlev görmektedir. Görüşme verileri, özellikle iş yerlerinde bekâr kadınların daha çok vakitlerinin olduğu varsayımıyla fazladan iş yüküyle karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. ‘Her şeyi o yapsın, ne de olsa bekâr’ şeklindeki ifadeler, bu varsayımın sıradanlaştığını ve bekâr kadınların görünmeyen bir emek sömürüsüne maruz kaldığını göstermektedir. Benzer şekilde, evli çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılık, bekâr kadınların iş yerlerinde daha kırılgan, savunmasız ve ikincil konumda kalmalarına neden olmaktadır.

“Her şeyi o yapsın, ne de olsa zamanı var, bekârın hiç derdi yok yaklaşımı olabiliyor. Hasta olsak bile mazeretimiz kabul edilmeyebiliyor. Çocuklu bir kadın ise zaten hep ayrıcalığa sahip” (K4, İdari Personel, 30).

“Evlilerin iş yükü bize yüklenebiliyor. Ders programları, nöbet listeleri hep evli ve çocuklu kadınlara göre düzenleniyor” (K15, Öğretmen, 33).

Öte yandan, bekâr kadınlar toplumsal ilişkilerde de benzer bir dışlanma hissi yaşadıklarını belirtmektedir. Özellikle evli bireylerle kurulan ilişkilerde, araya mesafe konduğu ve ‘adının çıkması’ gibi toplumsal söylemler aracılığıyla sosyal çevrelerden dışlandıkları görülmektedir. Bu durum, kadınların yalnızca medeni durumlarına bağlı olarak ahlaki bir denetime tabi tutulduklarını ve kamusal alandaki varlıklarının da çeşitli sınırlarla çevrelendiğini ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar, evli olmanın sosyal yaşamda bir tür ‘koruyucu kalkan’ işlevi gördüğünü vurgulamış; bekâr kadınların ise görünürlüklerinin toplumsal açıdan tehdit unsuru olarak algılandığını dile getirmiştir.

“Bence kocam olsa herkes çok daha temkinli davranırdı. Özellikle iş yerinde bence herkes ayağını denk alırdı. Kesinlikle insanların evli bir kadına karşı daha çekinerek davrandığını düşünüyorum” (K2, Psikolog, 28).

“Evli çiftler benimle yemek yemiyor. Bekâr kız, adımız çıkar diyebiliyor erkekler. Bazen yolda beni arabalarına

almıyorlar. Tehdit unsuruyuz sanki” (K10, İdari Personel, 27).

Birçok birey bilinçli olarak çocuksuz kalmaya karar vermektedir; bu karar da, kendini gerçekleştirme ve bireycilik arayışı açısından demografik geçişin ne kadar ileri gidebileceğinin nihai bir örneği gibi görünmektedir (Tymicki, 2016: 31). Bazı insanlar, bir eş aramadan önce enerjilerini kariyerlerini ilerletmeye odaklamayı seçebilirler. Bu bakış açısına dayanarak, bekârların bir ilişki için yeterli zamanın olmaması ve kariyer ilerlemesi gibi nedenleri belirtmeleri beklenebilmektedir (Apostolou ve diğerleri, 2020).

Çalışmada yer alan bekâr kadınların tamamı, toplumsal yaşamda evli bireylere kıyasla daha az saygı gördüklerini, özellikle kadın olmalarının yanı sıra evli olmamalarının da kurum içi görev dağılımı ve sosyal ilişkilerde olumsuz biçimde etkili olduğunu ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcılar bekâr olmanın çalışma yaşamına olumlu yansımaları olduğunu da dile getirmiştir. Bekâr kadınlar, evli bireylerin taşıdığı ev içi sorumluluklardan muaf olmaları sayesinde işlerine daha rahat odaklanabildiklerini, esnek zaman yönetimiyle sosyal yaşantılarını daha aktif sürdürebildiklerini ve duygusal anlamda daha az stresle güne başlayabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, bekâr olmak bazı kadınlar açısından iş yaşamında verimliliği artırıcı bir unsurdur.

“İşimi olumlu etkiliyor. Sadece işime odaklanabiliyorum. Ev derdim yok. Evi düşünmeden saatlerce çalışabiliyorum” (K14, Şube Müdürü, 35).

“Sabah uyanıyorum, işime gidiyorum, başka hiçbir sorumluluğum yok. Hemen yirmi dakikada hazırlanıp çıkıyorum. Servisime binip işime gidiyorum. Ev sorumluluğum yok çünkü. Çalışma hayatımda ekstra bir stres olmuyor. Olumsuz yönlerini iş hayatıma aktaracağım bir eş ya da çocuk bulunmuyor. Bazıları sabahları morali düşük geliyor. Sorunca öğreniyoruz ki akşam eşiyle kavga etmiş. Yahut çocuğu okulda birisiyle kavga etmiş, nasıl çözeceğim diye kara kara düşünüyor. Bir pazarım var, bir cumartesi var. Ailesi diyor, hiç gelmiyorsunuz. Sürekli sinir ve stres var” (K7, Öğretmen, 27).

“Bekâr olduğum için sosyal yaşantım aktif bir şekilde. Bekâr olmasaydım böyle devam etmeseydi. Ama bekâr olmasaydım eşim bunları müsaade etmeyecekti. İşe büyük bir sıkıntıyla gitmiyorum o yüzden. Turlara katılıyoruz tüm boş zamanlarımda” (K8, Hemşire, 25).

Katılımcıların ifadeleri, taşranın çalışma hayatında toplumsal hiyerarşinin medeni duruma göre biçimlendiğini; erkeklerin ve evli kadınların daha saygın ve korunaklı bir konuma yerleştirildiğini, buna karşılık bekâr kadınların görünmez baskı ve yüklerle karşılaştığını göstermektedir. Görüşmeler, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkların çalışma hayatında da yeniden üretildiğine işaret etmektedir. Özellikle görev dağılımı, sorumluluk paylaşımı ve karar alma süreçlerinde katılımcıların hiyerarşinin alt kademelerinde konumlandıkları yönündeki algıları, cinsiyet ve medeni durumun birlikte işlev gördüğü çok katmanlı bir dezavantajlı olma durumunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bazı katılımcılar bekâr olmanın çalışma yaşamında sağladığı avantajlara da dikkat çekmişlerdir. Ev içi sorumlulukların ve ailevi yükümlülüklerin olmaması, katılımcıların işlerine daha fazla odaklanabilmelerine, esnek ve verimli çalışma koşulları yaratabilmelerine olanak tanımaktadır.

6.5. Gündelik Hayat

Ardahan’da yaşayan bekâr kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları, küçük şehir dinamikleriyle birlikte değerlendirmek mümkündür. Katılımcı anlatıları, bekâr olmanın yalnızca medeni durumla sınırlı bir kimlik değil; aynı zamanda sürekli gözetlenme, dikkat çekme ve bu nedenle güvende hissedememe gibi duygularla iç içe geçtiğini göstermektedir. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde bu durum daha görünür hâle gelebilmekte ve kadınların toplumsal konumunu belirgin biçimde etkileyebilmektedir. Katılımcılar, küçük şehir yapısının beraberinde getirdiği ‘herkesin birbirini tanıdığı’ sosyal doku, anonimliğin olmaması ve yerleşik ataerkil değer yargıları nedeniyle sürekli olarak toplumsal denetim altında hissedebilmektedir. Bu denetim algısı, kadınların gündelik yaşam pratiklerini sınırlamakta ve bireysel tercihlerini çoğu zaman toplumsal yargılara göre şekillendirmelerine neden olmaktadır. Bekârlık, bir yandan evlilik kurumunun cinsiyetçi yüklerinden kurtulma arzusunu ifade ederken, diğer yandan taşrada kadınlık deneyimini kısıtlayan yeni denetim biçimlerine de maruz bırakmaktadır.

Taşra bağlamında bu durum daha da belirgindir. Küçük şehirlerde sosyal ilişkilerin yoğun gözetim altında olması bekâr kadınların ‘sürekli izlenen’ bir toplumsal figür haline gelmesine yol açar. Katılımcıların ‘dolaylı denetim’ olarak tanımladığı bu mekanizma, kadınların yalnızca davranışlarını değil, arkadaş seçimlerini, kamusal alandaki görünürlüklerini ve gündelik rutinlerini de sınırlar. Katılımcıların ‘her an fark edilmek’ ve

‘göz önünde yaşamak’ şeklinde tanımladığı durum, Goffman’ın (2009) ‘ön sahne’ kavramı ile açıklanabilir; zira taşra bağlamında bekâr kadın, kamusal alanda sürekli olarak “toplumsal izleyici”nin gözünde sahnededir. Bu durum yalnızca bireysel rahatsızlık değil, toplumsal cinsiyet rejiminin kadın bedenini ve yaşamını denetleme biçimlerinden biridir. Kadınların bu sürekli görünürlük karşısında geliştirdikleri kamusal alan kullanımını sınırlamak, sosyal ilişkilerini daraltmak, belirli mekânlardan uzak durmak gibi stratejiler, Butler’ın (2008) toplumsal cinsiyetin performatif doğasına işaret etmektedir; zira bu stratejiler, hem normlara uyum hem de onlardan kaçınma biçimlerinde cinsiyetlendirilmiş bir bedensel-politik performans üretebilmektedir.

“Erkekler sınırları zorlayabiliyor burada. Niyetim tabii ki herkesi yargılamak değil. Ama bu tamamen dışı kapalı bir hayatları olmasıyla ilgili olabilir. Başka şehirden gelen kadın hemen flörtleşilecek kadın olarak görülebiliyor” (K5, Mühendis, 26).

“Burada erkekler yalnızlığımızı hemen fark edebiliyorlar. Evli olsak bize musallat olamazlardı” (K6, Öğretmen, 25).

“İklim koşulları, eğitim seviyesinin düşük olması, herkesin birbirini tanınması ve kendisini söz sahibi sanması, ataerkil bir toplum olması, kadın olarak hayatınızı ve hareket alanınızı zorlaştıran bir şey. Bekâr kadınlar burada sürekli göz önündedir. Alnınızda yazmasa da hal ve tavırlarınızla belli oluyor” (K12, Mühendis, 31).

“Tek olduğunun sürekli tespit edilmesi benim için sıkıntılı. Eve sipariş verdiğinde bile bakıştan rahatsızlık duyabiliyorsun. Ama bu sık problem yaşadığım anlamına gelmiyor. Belirgin bir sorun yaşadım diyemem, ama sürekli bir denetim altında hissedebiliyorsun. Arabanın karını temizlerken bile belli kim olduğun. Herkesin bakışına açık olmak, bakışlardan kaçınamamak demek bekâr olmak” (K9, Akademisyen, 35).

“Hemen dikkat çekiyorsun, tek başına bir bankta otursan da dikkat çekiyorsun. Tek başına bankta otursan akıllarına başka şey de gelebilir” (K3, Sosyal Çalışmacı, 27).

Araştırma bulgularına göre, bekâr kadınlar evde karşılaştıkları teknik sorunları çözmekte yalnızlıkla bağlantılı bazı zorluklar yaşamaktadır. Küçük bir yerleşim yerinde, eve bir usta çağırmak gibi gündelik bir ihtiyaç, mahremiyetin ihlali ve güvenlik kaygısıyla birlikte değerlendirilmekte; kadınlar bu tür durumlarda ya destek isteyecek birini aramakta ya da gündüz saatlerine kadar beklemek zorunda kalabilmektedir. Küçük şehir yapısı, gündelik teknik ihtiyaçlarda dahi kadınların güvenlik algısını ve eylem biçimlerini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, Ardahan’daki *singlism*, yalnızca bir damgalama biçimi değil; aynı zamanda kadınların hareket özgürlüğünü, sosyal ağlarını ve gündelik yaşam pratiklerini doğrudan etkileyen çok katmanlı bir sosyal baskı mekanizmasıdır. Bekâr kadın, taşra bağlamında hem ‘fazla görünür’ (dedikodu, yanlış anlamalar) hem de ‘yeterince kabul görmeyen’ (evlilik statüsü eksikliği) bir figürdür. Bu çelişkili konum, kadınların sosyal ilişkilerinde temkinli, kontrollü ve çoğu zaman kendini sansürleyen stratejiler geliştirmesine neden olmaktadır. *“Sürekli göz önünde olduğunuz bir yerde eve usta çağırırken de kaygı duyabiliyorsunuz. Kötü bir insanla karşılaşmadım, ama küçük şehirde olmanın zorluğu işte. Usta ile tek başına kalmaya korkuyor insan. Çalıştığım kurumdan erkek arkadaşlarımdan yardım istediğim oluyor mecburen” (K2, Psikolog, 28).*

“Evimi su bastı. Bekâr olduğumdan hemen halledemedim. Evde biri olmadığından usta çağıramadım. Eşim olsa hemen halledebilirdi. Teknik işleri de bilmediğim için sabahı beklemek zorunda kalıyorum. Küçük yer olduğundan bazı tedirginlikleri olabiliyor insanın” (K15, Öğretmen, 33).

Ardahan gibi sert kış koşullarına sahip şehirlerde, iklimin zorlukları bekâr kadınlar için gündelik yaşamı daha zorlayıcı hale getirebilmektedir. Katılımcılardan biri, buzlu yollarda yürümek zorunda kalmanın, kış mevsiminde dışarıdaki işlerin üstesinden tek başına gelmenin fiziksel ve duygusal açıdan yorucu olduğunu belirtmiştir.

“İklim koşulları çok zorlayıcı Ardahan’da. Bir bekâr kadın için daha da zor hale geliyor. Başa çıkman sorunları daha da pekiştiriyor. Yerler hep buz oluyor kışın. İşe güç bela gidiyorum. Arabam da yok, en az üç kez düşüp bir yerlerimi incitmişimdir. Evde de tüm meselelerde tek başınasın. Eşim olsa bunların hiçbirini olmazdı diyebiliyorsun” (K2, Psikolog, 28).

Uzun ve sert kış mevsimlerine sahip şehirlerde kapalı mekânlara bağımlı yaşam tarzı, özellikle bekâr kadınlar için yalnızlık duygusunu daha görünür ve yoğun hale getirebilmektedir.

“Burası kapalı mekân şehri. Sürekli evdesin. Keşke birisi olsa diyorsun. Bir de gezi arkadaşı arıyorsun. Burada doğal güzellikler var. Ama herkes her zaman hazır olmayabiliyor. İklim koşulları nedeniyle eve bağımlı kalıyorsun” (K9, Akademisyen, 35).

Araştırma bulguları, küçük şehirlerde yaşayan bekâr kadınların, yalnızca medeni durumlarıyla değil, aynı zamanda kamusal alandaki görünüşleri ve varlıklarıyla da sürekli bir izleme ve dikkat odağına maruz

kaldıklarını göstermektedir. Katılımcılar, Ardahan gibi herkesin birbirini tanıdığı, sosyal ilişkilerin sıkı ve denetleyici olduğu şehirlerde bekâr kadın olmanın ‘her an fark edilmek’ ve ‘göz önünde yaşamak’ anlamına geldiğini dile getirmektedir. Bu durum, kadınların gündelik hayatlarında görünürlükleri arttıkça mahremiyetlerinin ve güvenlik duygularının azaldığı bir gerilim yaratmaktadır. Araştırma bulguları, bekâr kadınların gündelik yaşamda karşılaştıkları teknik problemlerin, yalnızlıkla birleşerek çeşitli zorluklara yol açtığını ortaya koymaktadır. Küçük ve herkesin birbirini tanıdığı yerleşim yerlerinde, evde yaşanan arızalar için dışarıdan hizmet almak, yalnızca pratik bir ihtiyaç değil; aynı zamanda mahremiyet, güvenlik ve sosyal yargılarla da ilişkilendirilen bir mesele haline gelmektedir. Özellikle Ardahan gibi sert iklim koşullarının hüküm sürdüğü bölgelerde, uzun süren kış ayları kadınların hareket özgürlüğünü sınırlandırmakta ve kapalı mekânlara bağımlı bir yaşam tarzını beraberinde getirmektedir. Bu durum, yalnız yaşayan kadınlar açısından yalnızlık hissini daha yoğun ve kalıcı bir hale getirebilmekte, sosyal izolasyonu artırmaktadır. Katılımcılar, kötü hava koşullarının ve sosyal çevrenin sınırlı oluşunun evde geçirilen zamanı artırdığını ve bu sürecin duygusal destek ihtiyacını daha görünür kıldığını ifade etmişlerdir.

Kentlerde artan gecikmiş evlilik ve ekonomik özerklik bazı kadınlara statü sağlasa da, toplumsal baskılar hâlâ güçlü biçimde varlığını sürdürebilmektedir. Küçük şehirlerde de tek başına konut kiralama, kamu alanlarında hareket etme ve kamusal görünürlük gibi gündelik pratikler, bekâr kadınların yaşamını kolaylaştırmak yerine yeni kısıtlar ve güvenlik kaygıları üretebilmektedir.

7. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, Ardahan gibi küçük ve geleneksel yapının belirgin olduğu bir yerleşim yerinde yaşayan bekâr kadınların gündelik yaşam deneyimlerini, sosyal ilişkilerini ve mesleki durumlarını incelemiştir.

Katılımcıların bir kısmı, bekâr olmanın bazı yönlerden bireysel avantajlar sunduğunu belirtmiştir. Kendi hayatı üzerinde daha fazla söz sahibi olma, kararlarını bağımsız biçimde verebilme, çocuk bakımının maddi ve duygusal yüklerinden muaf olma ve bireysel zamanı esnek kullanma gibi etkenler, bekârlığın özerklik ve özgürlükle ilişkilendirilen olumlu yanları arasında değerlendirilmiştir. Ancak bu avantajların, yalnızlık, duygusal destek eksikliği ve ekonomik yüklerin bireysel olarak üstlenilmesi gibi dezavantajlarla iç içe geçtiği de dile getirilmiştir. Bu yönüyle bekârlık, birçok kadın açısından hem güçlendirici hem de yıpratıcı bir yaşam deneyimi olarak tanımlanmıştır.

Ardahan’da yaşayan bekâr kadınların deneyimleri, DePaulo’nun (2007) *singlism* olarak tanımladığı olguyla önemli ölçüde örtüşmektedir. DePaulo’ya göre *singlism*, bekâr bireylerin iş hayatında, sosyal ilişkilerde ve gündelik yaşamda çeşitli ayrımcılıklara ve önyargılara maruz kalmalarını ifade etmektedir. Ardahan bağlamında yapılan görüşmeler, bu ayrımcılığın farklı boyutlarda deneyimlendiğini ortaya koymaktadır.

Ardahan’da yaşayan bekâr kadınların ailelerinin yaklaşımı, gündelik hayatlarında karşılaştıkları zorluklar, çalışma yaşamındaki deneyimleri ve sosyal çevrelerindeki ayrımcı tutumlar, literatürdeki bulgularla önemli ölçüde örtüşmektedir. Byrne ve Carr’ın (2005) belirttiği gibi, bekâr kadınların evli kadınlara kıyasla daha az saygı gördüklerini hissetmeleri, bu araştırmanın bulgularında da gözlemlenmiştir. Katılımcılar, özellikle aile içinde evlilik baskısına maruz kaldıklarını ve bu baskının onların bireysel kararlarını gölgede bıraktığını ifade etmiştir. Bu durum, toplumsal normların aileler aracılığıyla yeniden üretildiğini göstermektedir. Benzer şekilde, gündelik hayatta karşılaşılan dışlanma ve ayrımcı tavırlar da literatürle uyumludur. Katılımcıların çoğu, sosyal çevrelerinde ‘yarım’ ya da ‘eksik’ olarak nitelendirilmekten duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Sönmez ve Kantar’ın (2022) bulgularına paralel biçimde, bu çalışma da bekârlığın toplumsal saygınlık kaybına yol açtığını ortaya koymaktadır. Çalışma hayatı bağlamında ise Tezcan’ın (2021) vurguladığı kurumsal ayrımcılık örnekleri Ardahan’daki katılımcıların deneyimlerinde de görülmüştür. Bekâr kadınlar, yöneticilerden orantısız iş yükü alma ya da meslektaşları tarafından dışlanma gibi durumları sıklıkla dile getirmiştir. Gong, Tu ve Jiang’ın (2017) araştırmasında işaret edilen, bekârlığın kadınları ‘dışarıdan bakanlar’ konumuna itmesi, bu bağlamda yeniden doğrulanmaktadır.

Gündelik yaşamda ise kadınlar, sosyal çevreleri tarafından yoğun biçimde gözlenmekte ve dedikodulara maruz kalmaktadır. Byrne ve Carr’ın (2005: 87) belirttiği üzere, bekâr bireylerin çoğu ayrımcılığı resmî kurumlardan ziyade gayri resmî ilişkiler düzeyinde deneyimlemesi, Ardahan’daki kadınların anlattıklarıyla örtüşmektedir. Komşuluk ilişkileri, işyeri ortamları ve akrabalık bağları, bekârlığın sürekli olarak sorgulandığı ve kadınların toplumsal meşruiyet arayışına zorlandığı alanlara dönüşmektedir.

Çalışma hayatında karşılaşılan zorluklar da bu ayrımcılık pratiklerinden bağımsız değildir. Bekâr kadınların kimi işlerde daha ‘uygun’ görülmediği, evli kadınlara oranla güvenilirliklerinin sorgulandığı aktarılmıştır. Bu durum, Berry’nin (2014) belirttiği ‘norm dışı ilişkiler açısından sıkı gözetim’ olgusunun farklı bir bağlamdaki uzantısı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Ardahan örneğinde görülen ailevi baskılar, gündelik yaşamda karşılaşılan sosyal dışlanma ve çalışma hayatındaki engeller, literatürde vurgulanan heteronormatif evlilik ideolojisinin ve bekârlara yönelik damgalamanın yerel bağlamdaki görünür biçimleridir.

Toplumsal düzeyde kadınların bekâr olarak varlığı, normatif sınırlamalarla çevrilidir. Görüşmeler, aile ve sosyal çevrenin evlilik yönündeki beklentilerinin kadınlar üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir; bazı katılımcılar bu baskının yaşla arttığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, bazı ailelerin bireysel tercihlere saygı gösterdiği gözlemlenmiştir. Sosyal ilişkilerde ise medeni durum, etkileşimleri doğrudan etkilemektedir; bekâr kadınlar evli bireylerle daha mesafeli ve kontrollü ilişki kurmakta, dışlanma ve yargılamaya maruz kalmaktadır.

Araştırmamızın bir diğer önemli bulgusu, küçük şehir yaşamının bekâr kadınlar üzerindeki etkisidir. Katılımcılar, Ardahan gibi herkesin birbirini tanıdığı, mahremiyetin sınırlı olduğu yerleşim yerlerinde bekâr kadın olmanın; dikkat çekme, gözlem altında hissetme ve görünürlüğü artması gibi durumları beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Evde yaşanan teknik sorunları çözme, dışarıda yalnız başına vakit geçirme veya sosyal etkinliklere katılma gibi basit gündelik faaliyetler bile, toplumsal göz önünde bulunduğu hissini pekiştirmektedir. Özellikle eve usta çağırarak gibi sıradan ihtiyaçlar, kadınlar açısından güvenlik, mahremiyet ve toplumsal algı bakımından çeşitli kaygılar yaratmaktadır. Bu kaygılar, kadınların ya bir yakınından destek istemesine ya da yalnız kalmamayı garanti altına almak için gündüz saatlerini tercih etmesine yol açabilmektedir.

Bunun yanında, Ardahan’ın sert kış koşulları da bekâr kadınların yalnızlık deneyimini derinleştiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, uzun kış aylarında kapalı mekânlara bağımlı yaşamının dışarı çıkma motivasyonunu azalttığını ve sosyal etkileşim olanaklarını sınırladığını ifade etmiştir. Özellikle sosyal ortamlarda var olamamak, yalnızlık hissini artırmakta ve ruhsal iyi oluşu olumsuz etkileyebilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma bekârlığın kadınlar açısından yalnızca kişisel bir tercih ya da yaşam biçimi olmadığını; aynı zamanda toplumsal cinsiyet normları, mekânsal koşullar, sosyal ilişkiler ve mesleki yapıların etkileşimiyle şekillenen çok katmanlı bir deneyim alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Ardahan örneğinde olduğu gibi, bekâr kadınlar hem bireysel hem de yapısal düzeyde çeşitli sınırlılıklarla karşı karşıya kalabilmekte; ancak aynı zamanda bu sınırlılıklar içerisinde özgürlük alanları yaratmakta ve yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli stratejiler geliştirmektedir.

Kaynaklar

- Acar, S., Kazancık, L. B., Meydan, M. C. ve Işık, M. (2019). İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması sege-2017. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını. Erişim adresi https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/89/sege-2017_1581687211.pdf
- Adamczyk, K. (2017). Voluntary and involuntary singlehood and young adults’ mental health: An investigation of mediating role of romantic loneliness. *Current Psychology*, 36, 888–904. <https://doi.org/10.1007/s12144-016-9478-3>
- Aile ve sosyal hizmetler bakanımız Göktaş, ailenin güçlendirilmesi ve dinamik nüfus yapısı sempozyumu’nda konuştu. (2024, 19 Aralık). Erişim adresi <https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanimiz-goktas-ailenin-guclendirilmesi-ve-dinamik-nufus-yapisi-sempozyumunda-konustu/>
- Altunkaynak, A. (2022). *Evlenmemiş bireylerin evlenmeme dinamikleri üzerine nitel bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Apostolou, M., Jiaqing, O. ve Esposito, G. (2020). Singles’ reasons for being single: Empirical evidence from an evolutionary perspective. *Frontiers in Psychology*, 11, 746, 1–13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00746>
- Ardahan Nüfusu. (2025). *Nufusu.com* içinde. Erişim adresi <https://www.nufusu.com/il/ardahan-nufusu>
- Aydın, K. B. (2018). Bekâr popülasyonlar için önerilen yasal düzenlemeler. *Ankara Barosu Dergisi*, 2018(3), 253–286. <https://doi.org/10.30915/abd.471188>
- Aziz, A. (2022). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Beauvoir, de S. (2019). *İkinci cinsiyet* (1. cilt). (Çev. G. Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1949)

- Berry, K. (2014). Single but not alone: The journey from stigma to collective identity through Himachal's single women's movement. *HIMALAYA, the Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies*, 34(1), 42–55.
- Budgeon, S. (2015). The 'problem' with single women: Choice, accountability and social change. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(3), 401–418. <https://doi.org/10.1177/0265407515607647>
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası*. (Çev. B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1990)
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Byrne, A. (2000). Singular identities: Managing stigma, resisting voices. *Women's Studies Review*, 7, 13–24.
- Byrne, A. (2008). Single women in Ireland. R. M. Bell, V. Yans-McLaughlin (Ed.), *Women On Their Own: Interdisciplinary Perspectives On Being Single* (16–39. ss.). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Byrne, A. ve Carr, D. (2005). Caught in the cultural lag: The stigma of singlehood. *Psychological Inquiry*, 16(2–3), 84–91.
- Carr, D. (2008). Social and emotional well-being of single women in contemporary America. R. M. Bell, V. Yans-McLaughlin (Ed.), *Women on Their Own: Interdisciplinary Perspectives on Being Single* içinde (58–81. ss.). New Brunswick: Rutgers University Press.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar-Toplum, kişi ve cinsel politika*. (Çev. C. Soydemir) İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1987)
- Coontz, S. (2005). The evolution of matrimony: The changing social context of marriage. *Annals of the American Psychotherapy Association*, 8(4), 30–33.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Living well: The psychology of everyday life*. London: Phoenix.
- DePaulo, B. (2007). *Singled out: How singles are stereotyped, stigmatized, and ignored, and still live happily ever after*. New York: St. Martin's Publishing.
- DePaulo, B. M. ve Morris, W. L. (2005). Singles in society and in science. *Psychological Inquiry*, 16(2–3), 57–83.
- Dökme, S. ve Yağar, F. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1–9.
- Ferguson, S. J. (2000). Challenging traditional marriage: Never married Chinese American and Japanese American women. *Gender & Society*, 14, 136–159.
- Frazier, P., Arikian, N., Benson, S., Losoff, A. ve Maurer, S. (1996). Desire for marriage and life satisfaction among unmarried heterosexual adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13(2), 225–239.
- Gezer, O. (2014). Çizginin dışındakiler: Osmanlı İstanbul'unun aykırı bekârları ve bekâr girer 'melek girmez' odaları. F. M. Emecen, A. Akyıldız & E. S. Gürkan (Haz.), *Osmanlı İstanbul'u II: II. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u sempozyumu bildirileri* (27–29 Mayıs 2014) içinde (523–552. ss.). İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi & İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Gilchrist, K. R. (2022). 'It's not who I want to be!': Negotiating the 'illegible' single woman in US–UK popular culture. *European Journal of Cultural Studies*, 26(5), 623–641. <https://doi.org/10.1177/13675494221120837>
- Goffman, E. (2009). *Gündelik yaşamda benliğin sunumu* (Çev. B. Cezar). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1956).
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 1963)
- Goldstein, J. R. ve Kenney, C. T. (2001). Marriage delayed or marriage foregone? New cohort forecasts of first marriage for U.S. women. *American Sociological Review*, 66, 506–519. <https://doi.org/10.2307/3088920>
- Gong, W., Tu, C. ve Jiang, L. C. (2017). Stigmatized portrayals of single women: A content analysis of news coverage on single women and single men in China. *Journal of Gender Studies*, 26(2), 197–211. <https://doi.org/10.1080/09589236.2015.1095082>
- Greitemeyer, T. (2009). Stereotypes of singles: Are singles what we think? *European Journal of Social Psychology*, 39(3), 368–383. <https://doi.org/10.1002/ejsp.542>
- Hertel, J., Schutz, A., DePaulo, B. M., Morris, W. L. ve Stucke, T. S. (2007). She's single, so what? How are singles perceived compared with people who are married? *Journal of Family Research*, 19, 139–158.
- Himawan, K. K., Bambling, M. ve Edirippulige, S. (2018). Singleness, religiosity, and the implications for counselors: The Indonesian case. *Europe's Journal of Psychology*, 14, 485–497. <https://doi.org/10.5964/ejop.v14i2.1530>
- Jorjani, M. (2002). *What's wrong with being single?* New York, NY: An e-reads Book.

- Kislev, E. ve Marsh, K. (2023). Intersectionality in studying and theorizing singlehood. *Journal of Family Theory & Review*, 15(3), 412–427. <https://doi.org/10.1111/jftr.12522>
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mağara, G. (2019). *Yetişkin bekâr kadınların bekârlığa ilişkin algıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Marks, N. F. (1996). Flying solo at midlife: Gender, marital status, and psychological well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 58(4), 917–932. <https://doi.org/10.2307/353980>
- Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği (2020). *T.C. Resmi Gazete* (31122, 9 Mayıs 2020).
- Özçatal, E. Ö. (2023). Sosyo-kültürel ve yapısal faktörler temelinde işgücü piyasasında kadınların ekonomik güçlenme süreci önündeki sorunları ve nedenleri. *Fiscaoeconomia*, 7(3), 2539-2571. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1332298>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Londra: SAGE Publications.
- Pollitt, K. (2004, March 25). Pull over, NASCAR dads. *The Nation*. Erişim adresi <https://www.thenation.com/article/archive/pull-over-nascar-dads/>
- Reynolds, J. ve Wetherell, M. (2003). The discursive climate of singleness: The consequences for women's negotiation of a single identity. *Feminism & Psychology*, 13(4), 489–510. <https://doi.org/10.1177/09593535030134014>
- Serhat Kalkınma Ajansı. (2013). *Ardahan'ın sosyo-ekonomik durumu ve uygun yatırım alanları*. Erişim <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/ardahanin-sosyo-ekonomik-durumu-ve-uygun-yatirim-alanlari.pdf>.
- Sönmez, B. ve Kantar, A. (2022). Gönüllü bekârlara yönelik kalıpyargılar ölçeği: Ölçek geliştirme, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Nesne*, 10(25), 523–539. <https://doi.org/10.7816/nesne-10-22-10>.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (2014). *Basics of qualitative research*. New York: Sage Publications.
- Suri, H. (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63–75.
- Tezcan, F. (2021). Damgalanan bir yaşam tarzı olarak bekârlık. *Sosyoloji Dergisi*, 41-42, 81-115.
- Tymicki, K. (2016). From families to individuals, from spinsters to singles, from parents to childfree: Demographic and economic perspectives on changes in family formation patterns. K. Adamczyk (Ed.), *Singlehood from Individual and Social Perspectives* içinde (15–36. ss.). Krakow: Wydawnictwo Filip Lohner.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell.
- Yağcı, Z. G. (2015). Osmanlı toplumunda mahallenin dışındakiler: Bekâr odaları ve bekârlar. *TİMAD*, 10 (19), 65-85.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zorlu, K. (2022). Ardahan ilinde kalkınmayı sınırlandıran engellerin ISM-MICMAC ve DEMATEL yaklaşımlarıyla analizi. İ. Kurtbaş (Ed.), *Ardahan Değerlemeleri 4* içinde (ss. 69–117). Ankara: Nobel Yayınları.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
☒ Bu çalışmanın yazar/yazarları, Ardahan Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu'nun tarih 07.06.2024 sayı E-67796128-819-2400018500 ve karar 2024-2ÖNP-0051 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-